

Wat is er te doen

De landgoederen Het Leusveld en Voorstonden zijn vrij toegankelijk, met uitzondering van de tuin en het huis. De particuliere beheerder van huis Voorstonden stelt een aantal keren per jaar de tuin open voor bezichtiging. Openstelling wordt in de plaatselijke en regionale pers bekend gemaakt. In augustus houdt de boswachter van Natuurmonumenten een vleermuisexcursie op het landgoed. De zeldzame franjestaart (vleermuissoort) kan gehoord (met de batdetector) en gezien worden.

De Empese en Tondense heide is niet toegankelijk. Het gebied kan vanaf het zandpad, de Mestweg en de Lage Steenweg worden bekeken. In de zomer houdt de boswachter van Natuurmonumenten een 'laarzenexcursie', waarbij onder begeleiding de natte heide met de bloeiende klokjesgentiaan kan worden bewonderd.

Regelmatig zijn er wandelingen op de landgoederen, georganiseerd door het IVN te Brummen/Eerbeek. Hiervoor moeten de plaatselijke media geraadpleegd worden. In de zomer staan bijzondere planten in de belangstelling en in de herfst zijn het de vele soorten paddenstoelen.

Punten op de kaart

1. Huis Het Leusveld
2. Huis Voorstonden
3. Empese en Tondense Heide

De seizoenen

Vanaf ongeveer half juni vliegt de kleine ijsvogelvlinder op Het Leusveld. Speciaal voor de vlinders is een vlindercorridor aangelegd op het landgoed. Een mooie tijd om de gevlekte orchis in de graslanden te bekijken. Wilt u al eerder in het jaar genieten van bosplanten, kom dan in maart en april kijken naar de slanke sleutelbloem, de bosanemonen en het muskuskruid.

In de herfst valt er veel te genieten van de rijkdom aan paddenstoelen. Enkele soorten stekelzwammen komen op het landgoed voor. Ook het landgoed Voorstonden is rijk aan paddenstoelen. Op het landgoed staan oude bomen, zo staan er rode beuken, een zeer dikke mammoetboom en enkele tamme kastanjes. De bomen leven samen met mycorrhiza-soorten als amanieten en boleten.

De Empese en Tondese heide zijn juist in het begin van de zomer, als de dopheide bloeit, en in augustus, bij de bloei van de struikheide, op zijn mooist voor de liefhebber van bloeiende planten. Als de Spaanse ruiter bloeit, ligt er een lila gloed over het terrein.

Het netwerk Natura 2000

Landgoederen Brummen

Het Natura 2000 gebied Landgoederen Brummen bestaat uit een drietal deelgebieden: de Empesche en Tondense Heide, en de landgoederen Voorstonden en Leusveld en omgeving. De gebieden liggen op de overgang van het Veluwe Massief naar de zuidelijke IJsselvallei ten oosten van Eerbeek. De Empesche en Tondense Heide bestaat uit een van oorsprong vochtig heidegebied. De overige gebieden bezitten een karakteristieke landgoedstructuur met opgaand bos, verspreide bebouwing en natte veenkommen zoals het Turfveen op landgoed Leusveld. Dwars door de gebieden lopen enkele beken die vanaf de Veluwe of vanuit lagere kwelgebieden water afvoeren naar de IJssel. Het gaat om de Eerbeeksche Beek die benedenstrooms Voorstondensche Beek wordt genoemd, Oekensche Beek en Rhienderensche Beek. De waterpeilen in deze beken zijn van grote invloed op de mogelijkheden om water vast te houden in het Natura 2000 gebied.

In het Natura 2000 gebied Landgoederen Brummen zijn zes habitats en twee soorten van Europese betekenis aanwezig. Het gaat om voedselarme tot matig-voedselarme wateren, vochtige heiden met lagere slenken, heischrale graslanden en vochtige bossen met zwarte els en es.

Colofon

Voor meer informatie over dit gebied en Natura 2000 zie de website www.knnv.nl/natura2000

Dit project wordt uitgevoerd in het kader van het Programma Draagkracht Natuur van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Deze brochure is gemaakt in opdracht van de KNNV (www.knnv.nl), het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (www.nhgl.nl) en KNNV Uitgeverij (www.knnvuitgeverij.nl) door drukkerij ESED (www.esed.nl). Met dank aan RAVON, SOVON, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Kaart Topografische Dienst. Foto's: Klaske Grotenhuis, Saxifraga-Marijke Verhagen, Saxifraga-Kees Marijnissen.

De Europese Unie heeft een zeer gevarieerde en rijke natuur die van grote biologische, esthetische en economische waarde is. Om deze natuur te behouden heeft de Europese Unie het initiatief genomen tot Natura 2000. Dit is een samenhangend netwerk van beschermde natuurgebieden. In Nederland gaat het om 162 gebieden.

Het doel van Natura 2000 is het behoud en het herstel van de biodiversiteit (soortenrijkdom) in Europa. De Europese Unie wil door middel van de Natura 2000 gebieden bedreigde en waardevolle typen leefgebieden en soorten in stand houden en zo mogelijk herstellen.

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de KNNV gebruikt of gereproduceerd worden.

Natuurwaarden

Historische kaarten van rond 1900 geven een beeld van de variatie in bodems en in hoogteligging met als gevolg een grote variatie in bodemgebruik. De Empese en Tondense Heide ligt aan de westrand van de buurtschappen Empe en Tonden die dicht bij de IJssel op een hogere dekzandrug zijn gesitueerd. Het gebied ligt juist aan de voet van een brede uitspoelingwaaier van grindhoudende, grove zanden op een helling tegen het Veluwe Massief. De Eerbeekse hooilanden en het Loenense broek en de Loenense hooilanden grenzen ten westen aan de heide maar liggen geheel op de uitspoelingwaaier. De heide bestond in die periode uit een uitgebreid kalkmoeras dat jaarlijks maandenlang onder water stond met op de hogere overgangen eerst blauwgraslanden en hoger op vochtige heiden. Het gebied staat onder invloed van toestromend grondwater vanuit de omgeving. Gedurende de afgelopen decennia verdroogde het gebied meer en meer door de diepe ontwatering van de agrarische landerijen in de omgeving. De kalkmoerassen verdwenen en ook de blauwgraslanden kregen het moeilijk. Er bleef een vrij zuur milieu over waarin alleen vochtige heidevegetaties konden overleven. Sinds 2006 worden plannen uitgevoerd om de situatie zoveel mogelijk te herstellen en vestigen zich op de herstelde plekken plantensoorten, zoals ongelijkbladig fonteinkruid en wijdbloeiende rus. Het gaat om planten die een min of meer kalkhoudend milieu eisen.

Het landgoed Leusveld bestaat voor een groot deel uit bossen die gerekend worden tot het Europese habitat-type bossen op rijkere grond bestaande uit zwarte els en es. Deze bossen worden beschouwd als prioritaire habitat voor Europa. Bijzonder is het voorkomen van de kleine ijsvogelvlinder in een flinke populatie. De waardplant voor deze vlindersoort is kamperfoelie die veel voorkomt in de onderbegroeiing van de vochtige bossen. Het hakhout is op sommige plaatsen weer in beheer genomen om meer licht in het bos te krijgen. Kamperfoelie groeit in de halfschaduw en dit kan worden bereikt door open plaatsen in het bos te creëren. In het Natura 2000 gebied Landgoederen Brummen

zwarte els

leven de kamsalamander en knoflookpad in nog behoorlijke populaties. Daarnaast vormt het gevarieerde landschap een leefgebied voor veel andere amfibieënsoorten zoals de kleine watersalamander, de heikikker en de poelkikker. De landgoederen bieden ook schuilgelegenheid en voedsel voor de ringslang en de levendbarende hagedis. Incidenteel wordt de hazelworm er waargenomen.

kamsalamander

kleine ijsvogelvlinder

Tot 1996 werd in de Empese en Tondense Heide het zeldzame spiegeldikkopje, een vlindersoort, waargenomen. Het spiegeldikkopje leeft in vochtige tot natte grazige ruigten bij beekbegeleidende broekbossen of hakhoutbosjes en hoogveengebieden. Het waterpeil is wisselend, maar staat 's winters op of boven het maaiveld. Het is van belang dat de waardplant hennegras en pijpestrootje tot ver in het najaar groen blijft. Door verbossing en verdroging is de populatie van spiegeldikkopjes in de Empese en Tondense Heide afgenomen en uiteindelijk zelfs uitgestorven. Een eventuele hervestiging is moeilijk omdat bestaande populaties thans alleen in Zuidoost-Brabant en Noord-Limburg kunnen worden aangetroffen.

Beheer en ontwikkeling

De afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan het herstellen en het beheren van de heiden en bossen. Op de Empese en Tondense Heide zijn aangekochte landbouwpercelen afgeplagd om dicht bij het grondwater te komen en om de verrijkte bovenlaag af te voeren en zijn watergangen ondieper gemaakt. Ook is er veel bosopslag verwijderd. Deze omringende graslanden waren eertijds vochtige hooilanden met veel weidevogels. Nu wordt ingezet op een herstel van vochtige, matig voedselrijke hooilanden (dotterbloemgraslanden) en heischrale graslanden. In het terrein liggen verlagings waarin voor langere tijd water blijft staan.

Op de landgoederen is het bosbeheer gericht op versterking van het natuurlijke karakter van de bossen: een mooi voorbeeld is de kleine ijsvogelvlinder waarvoor een hakhoutbeheer weer is ingezet en plaatselijk paden zijn verbreed waardoor soortenrijke bosrandbegroeiingen kunnen ontstaan die voedsel leveren voor de vlinders.

Het gebied werd ingezet in een Europees project "Ambition" (2004-2008) om voor kamsalamander en knoflookpad nieuwe poelen aan te leggen en bestaande poelen op te knappen. Daardoor worden de kansen vergroot dat deze zeldzame soorten blijvend in het gebied aanwezig zijn.